

Hoppálné Erdő Judit

A magyar nyelv és kultúra szerepe és oktatása Kastlban *

1. Kastl rövid története

Burg Kastl neve nemcsak egy festői szépségű környezetben található egykori bencés apátságot jelöl, hanem Nyugat-Európa egyetlen magyar gimnáziumát is itt találjuk. A magyar gimnázium létrejöttének történelmi háttere van. A második világháború végén, 1945-ben hatalmas emigrációs hullám indult meg Magyarországról. Közel százezer ember keresett menedéket Nyugat különböző országaiban.¹ 1945-ben több tízezer magyar menekült zsúfolódott össze Bajorország területén, köztük sok diák. Passautól 6 km-re, a waldwerkei menekülttáborban Csejtey Béla gimnáziumi tanár, az iskola első igazgatója, valamint Kálózdý Nándor, a tábor katolikus lelkésze arra vállalkoztak, hogy magyar iskolát nyitnak a menekült fiatalok számára. A tábor mögött álló amerikai hatóságok megadták az engedélyt, és 1946-ban megalakult az első németországi magyar elemi iskola és gimnázium. Még a Magyarországról kitelepített svábok is oda küldték gyermekeiket tanulni. Az intézmény fenntartásáról az első Magyar Iskola Bizottság gondoskodott, amely szervezet magyar főlelkészekből és a segélyszervezetek vezetőiből állt. Niederaudorfban egy leányiskolát is alapítottak internátussal, amely később beolvadt a passauai magyar iskolába. 1951 júliusában a menekülttábor felosztatás előtt állt, így az iskola Lindenbergbe (a Bodeni-tó közelébe) költözött át, egy üres szállodát béreltek ki az iskola és az internátus céljaira. A lindenbergi évek alatt több tanuló is elérkezett az érettségéhez. Hogy államilag elfogadott legyen az érettségi vizsga, Lindauból küldtek ki egy német miniszteri biztost, és az ő elnökletével folyt a vizsga. 1954 májusában ismét költözött az iskola, Bauschlottba, Baden-Württemberg tartományba. Az új tartományban a tanügyi hatóságok megnehezítették az érettségi vizsga letételének körülményeit, ugyanis nem engedték meg, hogy mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgát az iskolában tegyék le. Így az írásbelit az egyik közeli német gimnáziumban, német tanárok felügyelete alatt kellett letenniük, a szóbelit viszont megtarthatták az iskolában.

* A XI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (Pécs, 2001. április 17.) *Magyar mint idegen nyelv* szekciójában elhangzott előadás írott szövegváltozata

¹ Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945–1985. I-II. kötet. Európa Könyvkiadó, Bp. 1989.

Drámai fordulópontot jelentett 1956. A forradalom hatására mintegy kétszázezer ember hagyta el az országot, akik közül több ezer fiatal érkezett Németországba. Sokan voltak közöttük olyanok, akik érettségi előtt álltak, viszont a német iskolarendszerbe nem tudtak beilleszkedni, hiszen nem ismerték a nyelvet. Megoldásokat kellett keresni erre a helyzetre. Többfelé szerveztek a magyar fiatalok számára tanfolyamokat. Ideiglenes jelleggel például hat magyar gimnázium is működött Ausztriában. A legkézenfekvőbb megoldás természetesen a meglévő, Bauschlottban működő magyar gimnázium kibővítése lett volna. Nagyon sok tanulót fogadott be az iskola, de több száz további jelentkezőt egyszerűen már nem tudott elhelyezni. A válságállapot miatt egy új Magyar Iskola Bizottság alakult, amely jelentős német szervezetek (Caritas, Innere Mission, Rotes Kreuz) képviselőit is magában foglalta. Az iskolának olyan állandó helyet akartak keresni, amely legalább 300 tanuló megfelelő elhelyezésére alkalmas, és iskolai szempontból mind a tradicionális magyar, mind a korszerű német követelményeknek megfelel. Az iskola történetében rövid közjátékot jelentett a münchen-fürstenriedi tartózkodás 1957 októberétől, míg a következő év januárjában meg nem találták Kastl várát. A helyszín kiválasztásánál már ott volt dr. Galambos Iréneusz plébános úr, akinek a nevéhez fűződnek Kastl várának átalakítási és bővítési munkálatai, és aki egyébként 1957–69 között az igazgatói posztot töltötte be.

2. Az iskola indulása

1957. december 18-án kapta meg az iskola a bajor kultuszminisztérium engedélyének feltételeit, amely a következőket tartalmazta:

- (1) tárgyi feltételek biztosítása: az iskolának rendelkeznie kell internátussal, világos, nagy tantermekkel, jól felszerelt szertárakkal, kémiai és fizikai előadóval és gyakorlóval, torna- és rajzteremmel;
- (2) személyi feltételek biztosítása: csak megbízható, pedagógiai tapasztalattal rendelkező, okleveles tanári gárda taníthat.

Az iskolának tantárgyfelosztásában és tanmenetében teljes mértékben a német iskolai követelményeknek kellett eleget tennie, így válhatott egyenrangúvá a német iskolákkal. A tanítás nyelve természetesen a magyar maradt. A követelmények teljesítésén túl teljesen szabadon rendelkezhetett az iskola az ún. nemzeti tárgyakkal. A magyar nyelvet és irodalmat, a történelmet, a földrajzot, az éneket és a képzőművészet órákat a tanítás tengelyévé tették, és a német érettségi követelményeken kívül ezekből a tárgyakkól is kellett minden érettségizőnek szóbeli vizsgát tenni.

1958. május 13-án tartották Kastlban az iskola ünnepélyes megnyitását. Több száz vendég érkezett erre az ünnepségre, köztük két bajor államminiszter, egyházi méltóságok, különböző segélyszervezetek vezetői, a magyar emigrációs szervezetek vezetői és képviselői. Walter Stain bajor munkaügyi miniszter és helyettes miniszterelnök mondta az iskolát avató ünnepi beszédet, amelynek néhány gondolata igen figyelemre méltó:

„Az új Európában nem lehetnek nemzetiségi ellentétek. Ennek az új intézetnek is arra kell törekednie, hogy jó magyarokat neveljen, akik részt vesznek az új Európa szellemi újjáépítésében [...]. Legfőbb célunk: minden erőnkkel lehetővé tenni, hogy ezek a fiatal menekültek az intézet falai között még jobb magyarokká nevelődjenek!”

Ezzel a gondolattal szorosán összecsengett az iskola alapítóinak és irányítóinak is igénye, miszerint olyan alapos általános műveltséget és gazdag magyar ismeretanyagot kell átadni itt a diákoknak, hogy egyetemi tanulmányaik elvégzése után egyrészt a nyugati magyarság, másrészt a majdani Magyarország értelmiségi vezetői rétegévé váljanak. Borbándi Gyula szerint² az emigráció tapasztalatait figyelembe véve nem járt sikerrel ez a törekvés: a nyugati magyar emigráció szellemi, kulturális és politikai intézményeiben messze a számarányuk alatt vettek részt a munkában Burg Kastl nevelői; persze ezzel nem az iskola értékét és szerepét vonja kétségbe Borbándi, de megjegyzi, hogy mintha pontosan az ellenkező hatást fejtette volna ki az iskola a tanulóikban.

3. Az iskola célrendszere, pedagógiai vezérfonala, modellje

3.1. A rendszerváltás utáni évek

1990-ben kapta meg az iskola az *Európai Magyar Gimnázium* nevet. Egy akkori évkönyvben a következőket olvashatjuk: az intézet célja, hogy a magyar fiúk és lányok megszerezhessék a teljes értékű európai középiskolai műveltség és érettségi mellett a magyar műveltséget is. Az internátus feladata még, hogy fegyelmzetté és kötelességtudóvá tegye ezt a nyugati világba szakadt magyar ifjúságot. Az iskola a bajor közoktatási minisztérium által jóváhagyott, és annak felügyelete alatt működő 9 osztályos reálgimnázium. A tanítás nyelve a magyar. Emellett a legfontosabb tantárgy a német nyelv, amelyet a tanulóknak tökéletesen el kell sajátítaniuk. A tanulólétszám kb. 10 országból verbuválódik, 1989-től pedig megnyílt az anyaországiak előtt is a tanulás lehetősége. A következő tantárgyakat tanítják: magyar irodalom, német, latin,

² Borbándi: uo., II. kötet, 74.

angol, matematika, fizika, biológia, kémia, történelem, földrajz, rajz és művészettörténet, ének, testnevelés és a lányoknak kézimunka. Emellett különféle szakkörre is lehet járni, mint például néptánc, cserkészet, kertészet. A gimnázium érvényes német állami érettségít ad. A végzősöknek egy német miniszteri biztos elnöklete mellett vegyes német–magyar vizsgáztató bizottság előtt kell számot adni tudásukról. A vizsga német nyelven folyik, kivéve a magyar irodalmat és történelmet. Az 1998/99-es tanévtől kezdve az iskola a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Károli Gáspár Református Egyetem gyakorló iskolája, a Robert Bosch Alapítvány jóvoltából.

3.2. Iskola a XXI. században

Az iskoláról a legfrissebb információkat egyrészt az internetről, másrészt az iskola évkönyvéből tudhatjuk meg. A magán jogbirtokban lévő, állami modern 9 osztályos kéttannyelvű gimnázium a Bajor tantervek szerint tanít. Az oktatás nyelve magyar és német, ez szaktól függően változik. Csak magyarul a magyar irodalmat és a hittant tanulják. Vegyesen tanulják a fizikát, matematikát, éneket és a rajzot. Csak németül pedig a történelmet, kémiát, jog-és gazdaságtant, az ún. Európa-tant, valamint a szociológiát. A hagyományokban gazdag Európai Magyar Gimnázium az 1994/95-ös tanévtől kezdve egy európai együttműködés iskolai modelljeként működik. Az „Európai Gimnázium” modelljének három típusa ismert. Az első modell – ahova Kastl is tartozik – a nyelvi gimnáziumok számára mutat fel alternatívát, a másik két modell a természettudományi tárgyakra specializálódott gimnáziumokra vonatkozik. Az első modell szerint a 6. osztálytól kezdve be kell vezetni a második idegen nyelvet, a „kastlisok” számára ez a nyelv az angol, és már ötödiktől tanulják. Kilencedik osztálytól kezdve pedig a harmadik idegen nyelvet vezetik be, ez a nyelv Kastlban a francia. Általában az általános iskola 4. osztálya után veszik fel ide a diákokat, de bármelyik osztályból, akár más profilú iskolai ágazatokból is a nekik megfelelő osztályba kerülhetnek a diákok egyéni teljesítményük és tudásuk szerint. Nagyon rugalmasan kezelik tehát a felvételt, és ennek eredményeképpen nagyon nagy a fluktuáció az iskolában. Vannak, akik csak egy évig maradnak, például az a 30 magyar diák, akiknek a Bajor állam minden évben állami ösztöndíjat biztosít, és vannak, akik egy félév után feladják. Gyakorlatilag osztályközösségről nem is beszélhetünk, az osztályok kis létszámúak, a tanulók igényeit veszik elsősorban figyelembe. A nemzetköziségre való tekintettel nagyon sok a kiscsoportos foglalkozás, szerveznek felzárkóztató csoportokat is. Az évkönyv tanúsága szerint a múlt év végén a következőképpen alakult az iskola tanulóinak megoszlása aszerint, hogy szüleik melyik országban laknak:

Osztály	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	Össz.
D	9	14	11	9	11	5	11	8	15	93
H	3	6	6	10	6	11	10	11	9	72
JU	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
PO	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
USA	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
CH	—	—	—	1	1	4	2	3	—	11
A	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Össz.	13	22	17	21	18	20	23	22	25	181

A statisztikai adatok szerint körülbelül 40%-a a diákoknak anyaországi magyar, a többség Németországból jön, de szép számmal érkeznek Svájcból is tanulók. A legnépesebb évfolyamok a 9–13. osztályok, hiszen a külföldről, így Magyarországról érkező diákokat ebben az életkorban már szívesebben engedik el a szülők. A Magyarországról érkező diákok ilyen magas létszáma merőben új helyzetet teremtett az iskolában, ugyanis így a magyartanítás színvonalát egy differenciált oktatás formájában emelni tudták.

3.3. A magyar nyelv és kultúra oktatása

Jancsó Jeromos, az iskola református lelkipásztora a következő gondolatokat fogalmazta meg a kastli intézményről és annak feladatáról:

„A személyiség csakis anyanyelvén (mely egyben az etnikum jelképe is) tud kialakulni, erre épül a műveltség, a politikai és gazdasági kultúra. Nagyon fontos tehát az a közeg, mely elsőként tudja közvetíteni anyanyelven a műveltséget, kultúrát. Az iskola mindig a jövőépítés eszköze volt és az is lesz, [...]. Az iskola – helyzetéből adódóan – két feladatot tart a legfontosabbnak:

- (1) egyfelől az oktatás mellett meg szeretné ismertetni és szeretettni a fiatal nemzedékekkel a nemzeti kultúrát, hagyományainkat, tudatosítani akarja bennük az összetartozást a közös sors, nyelv és történelem parancsán;
- (2) másfelől a diákoknak itt kell vallásos, keresztyén meggyőződésüknek biztos alapot rakni, ezáltal erősítve a nemzeti öntudatot.”³

Hogy miként látja el az iskola ezt a kettős feladatot, erre kerestem a választ évkönyvek beszámolóiból, valamint olyanoktól, akik ebben a nagy múltú intézményben tanulhattak/tanulnak.

A **magyar** nyelv tanítása alsó tagozaton (5–8.) nagy kihívást jelent a pedagógusok számára. Azoknak az ötödikeseknek, akik nem Magyarországon, hanem már külföldön születtek, sőt esetleg már a szüleik is kint születtek, a magyart kezdő szinten kell tanítani. Vannak olyan gyerekek, akik egy szót sem

³ Jancsó Jeromos: A Kastl Magyar Gimnázium. In: Református Ifjúság, XI. évf. 4. szám (1997), 5.

tudnak magyarul, a többség azonban valamennyire érti a magyart, de írni, olvasni nem tud. A nagyobb gond viszont az, hogy ezeknek a gyerekeknek érzelmileg semmilyen kötődésük nincs a magyarsághoz, kultúrához. (Könnyebb lenne a nevelő-oktató munka, ha családi körben felelősséggel viseltetnének a szülők, nagyszülők a felnövekvő gyermekek magyarokhoz, magyarsághoz való viszonyulásuk iránt.) A kezdő magyar órákon a feladat tehát az, hogy meg kell tanítani a gyerekeket írni, olvasni. Általában a nevelést beszélgetéssel kezdik, majd az ábécé betűinek a megismertetésével, aztán az olvasási gyakorlatok következnek. A szavakat szinonimákkal vagy a német fordítás segítségével adják meg. Az első nagyobb erőpróba a karácsonyi műsor, amelyen mindig az ötödikeseknek kell részt venniük. Év végére kb. 900–1000 szót kell tudniuk, illetve az alapvető nyelvtani ismereteket úgy, hogy a diákok egy egyszerűbb társalgást már megérthessenek. Az első év végén egy ún. kiegészítő vizsgát kell tenniük magyarból, ha sikerül, akkor folytathatják a tanulmányaikat. Egészen a nyolcadik osztályig fejlesztik, mélyítik a gyerekek nyelvtudását, beszédképességét. Mindenkinek személyre szabottan kell vagy nem kell felzárkóztató kurzusokra járni, viszont kivétel nélkül mindenkinek ott kell lennie az anyanyelveknek tartott órákon. Ez vonatkozik azokra a magyarországi diákokra is, akik csak kezdő vagy haladó szinten vannak német nyelvből, nekik is kötelező a passzív részvétel az anyanyelvek óráin. Hatodik osztálytól kezdve megkezdődik a nyelvtanóra mellett az irodalom tanítása, amit összekapcsolnak a művészeti és zenei neveléssel. Az anyanyelvi nyelvtanórák tananyaga és a hozzá kapcsolódó gyakorlatok a hétköznapi élet helyzeteiből valók, hozzájárulnak az aktív nyelvhasználat fejlesztéséhez. Alsó tagozaton irodalomórán a népköltéssel, a klasszikusnak számító magyar költők verseivel, illetve Arany, Mikszáth, Móricz, Kosztolányi egy-egy művével ismerkednek meg a diákok. A felső tagozatban az irodalomtanítás nagyban megváltozott a fordulat éve után. Azelőtt a magyarországi tankönyvek használatát tiltotta a Bajor Állam Kultuszminisztériuma, de a tanulók szókincse sem volt elegendő az eredményes tanításhoz. A fordulat után egyre nagyobb számban érkeztek az iskolába anyaországi magyarok, így a magyar nyelv és irodalom tankönyveket és szöveggyűjteményeket kezdték használni (főleg a Mohácsy-féle tankönyvet). A Németországban gyakorolt oktatási módszertől eltérően (ők eklektikusan veszik az anyagot), a magyar irodalom tanítása kronologikus rend szerint történik. A Bajor Kultuszminisztérium azonban a 12. és 13. osztály tananyagát központilag írja elő még a magyar irodalom esetén is, és csak az ebben a négy félévben tanult anyagból lehet érettségit tenni.

A **történelem** mint tantárgy aktívan hozzájárulhat a magyar identitás kifejlesztéséhez ezeknél a diákoknál. A szomorú az, hogy mindegyik évfolyamon a

történelemtanítás a bajor tanterv szerint halad. Tankönyvük is megegyezik a bajor közoktatási intézményekben használt tankönyvekkel. Hatodik osztályban kezdik a történelmet. Az első órákon az alapfogalmak meghatározása során (Mi a történelem? Mit tekintünk forrásnak?) felmerül a generáció fogalma. Ennek definiálásához elkészítetik a gyerekekkel saját családfájukat, hoznak régi fényképeket a családtagokról. Ez a feladat kétség kívül a gyökereikkel való megismerkedést szolgálja, de folytatása nincsen. A korai civilizációkkal való ismerkedés után a görög és római történelem alkotja a tananyagot ebben az osztályban. Hetedikben a középkor történelmével foglalkoznak, forráselemzéseket végeznek. Nyolcadik osztályban az Amerikai Egyesült Államok példáján ismerik meg a tanulók, hogy milyen befolyást gyakoroltak az új politikai eszmék az első alkotmányos köztársasági állam képződésére. Kilencedik osztályban az 1864–1945 közötti időszakot tárgyalják, míg 10.-ben eljutnak a II. világháború végétől egészen napjainkig. A 11–13. évfolyamokon – a bajor tanterv néhány éve módosított változata szerint – súlypontozzák az európai és egyetemes történelem főbb eseményeit. Összefoglalva tehát külön magyar történelmet nem tanulnak a diákok. A magyar irodalom órákon többé-kevésbé szó esik magyar történelemről, hiszen elengedhetetlen egy-egy mű vagy író tárgyalásánál a történelmi háttér bemutatása. A bajor tankönyvekben egy-egy mondat erejéig találunk utalást a magyarországi eseményekre, de ezek a kiszólások néha torz tükörben mutatják be a ténylegesen történeteket.⁴ Néhány példa: az 1848/49-es forradalomról szólva megemlítik, hogy Pesten is volt forradalom. A magyarok ugyan a Habsburgok ellen keltek fel, de valójában az országban élő nemzetiségeket akarták magyarosítani („magyarisieren”). Az első világháborút lezáró Párizs környéki szerződéseket egy önálló leckében tárgyalja a kilencedikes tankönyv, amelyben helyet kap – felsorolás szintjén – az, hogy Magyarország mely területeit csatolták mely országokhoz, de számokról nem beszélnek. (Bezzeg Törökországnál megjegyzik, hogy a korábbi Oszmán Birodalom mintegy 90%-át veszítették el!) Az 56-os forradalomról 10 soros bekezdésben szólnak, és Nagy Imre, illetve Bibó István nevét említik meg.

Az **iskolai élet** fontosabb eseményei között viszont találunk olyan programokat, melyek szorosan összekapcsolják a kinti gyerekeket a magyar kultúrával. Minden évben ünnepi műsorral emlékeznek meg október 23-áról és március 15-éről. E két ünnepséggel kapcsolatban azonban aggodalmukat fejezték ki az anyaországi diákok, hiszen szerintük formálissá vált ez az ünnepség. Az alsó tagozatosok, illetve a nem anyaországiak nem tudják átélni e két emléknap jelentőségét, ezért magyar tanulók egy csoportja megszervezte, hogy

⁴ Vö. Szabolcs Ottó: Külföldi tankönyvek magyarságképe. Tankönyvkiadó, Budapest 1990.

az ünnepek előtt bemennek az osztályokba, és elbeszélgetnek diáktársaikkal ezeknek az eseményeknek a fontosságáról a magyar nép számára. Másrésztől újraindították az egykori iskolaiújságot, a *Koldusdiákot*, amely mindig is a hazafias tudat erősítésére szolgált. Ebben az újságban állandó rovata van a magyar történelmi tárgyú írásoknak. Minden évben megrendezik a szavalóversenyt ismert szerzők, illetve a tanulók saját verseiből. Az iskola vezetését dicséri, hogy minden évben igyekeznek neves előadókat meghívni magyar nyelvterületekről. A múlt évben ellátogatott az iskolába Csoóri Sándor, akkor még a Magyarok Világszövetsége elnökeként, Pozsgai Imre, valamint Gyórfy László, aki a magyar diaszpóra irodalmáról tartott előadást. Október 6. tiszteletére a nagyváradi Kiss-Stúdió vendégszereplésével „Az aradi vértanúk” című darabot adták elő. Október 23. előestéjén pedig Császár Angéla tartott irodalmi estet a diákoknak. Az iskola egyik legeredményesebben működő szakköre a színjátszókör. A múlt tanévben „1956 hősei” címmel mutattak be egy darabot, de előadták már Örkény *Tóték*-ját is, ebben az évben pedig Petőfi *A helység kalapácsa* című művével készülnek a hagyományos pünkösdi ünnepekre. A pünkösdi nagy ünnep a „kastlisok” számára. Ekkor ballagnak el a végzősök, ekkor jön vissza nagyon sok öregdiák a világ minden részéből. Kulturális előadások, táncmulatság, szavalóverseny színesíti a programot. Nagy sikere van minden évben az iskola néptáncsoportjának is.

Az **iskola egyházi jellege** megalakulása óta fennáll, hiszen a kezdetekkor pedagógusok és lelkészek egy emberként harcoltak a menekülttáborban lévő fiatalok taníttatása érdekében. Amikor az egykori bencés kolostort Kastlban megkapta az iskola, a bajor római katolikus egyház nagylelkűen járult hozzá a felújítási munkálatokhoz. Évtizedeken keresztül szigorú rend és fegyelem mellett folyt az oktatás, papok, szerzetesek, apácák tanítottak, neveltek. Mivel idővel aggasztó méreteket öltött Németországban is a paphiány, a megüresedett állásokat világiakkal kellett betölteni, de arra mindig ügyeltek, hogy ne vesszen el a keresztény/keresztyén szellemiség. A tanulók nagy része római katolikus vallású, a többiek evangélikusok (a reformátusokat is ide sorolják, mert őket Németországban az „evangélium szerint reformált” egyháznak hívják). Heti két óra a hittan, ezen kívül vasárnap misét, illetve istentiszteletet tartanak. A legújabb információ szerint ebben a tanévben nincs katolikus papja az iskolának, így vasárnaponként német nyelvű misét kell a diákoknak hallgatniuk, vagy a magyar nyelvű református istentiszteleten vesznek részt. Sokan inkább ez utóbbit választják, ami annak is a jele, hogy nagyon jó a kapcsolat a két felekezet között. Nagy ünnepekkor mindig közös ökumenikus istentiszteleti alkalmakat tartanak. A hittanórák menete is a Bajor Oktatásügyi Minisztérium által előírt tanmenet szerint folyik, mégis mindig találunk arra

lehetőséget, hogy a diákok saját lelki problémáit megbeszélhessék. Alkalmanként filmklubot is rendeznek számukra, az ezeken vetített filmek is hozzájárulnak tárgyi tudásuk és erkölcsi viselkedésük pozitív alakulásához. Céljuk ezzel, hogy európai szinten gondolkodó, művelt és kulturált magatartással rendelkező fiatalokat bocsássanak ki az iskolából, akik büszkék származásukra és Magyarország jó hírét terjesztik az egész világban.

Végezetül hadd tegyem fel a kérdést: Elérte a célját ez az iskola? Válasz helyett álljon itt befejezésül egy idézet egy végzős diáktól:

„Az a tény, hogy mindannyian „kastlisok” voltunk, összekapcsol bennünket, és az összetartozás érzése továbbra is bennünk fog élni. Bátran és büszkén mondhatjuk, hogy ez az iskola önálló, szabadlelkű és szabadon gondolkodó felnőttet formált belőlünk. Ezért mindig hálásak leszünk.”⁵

⁵ In: A Magyar Gimnázium Évkönyve 1999/2000. 121.